

Възможни нови мерки в ОП”Иновации и Конкурентоспособност ” и в ОП „Региони в растеж”, осигуряващи финансирането на либерализацията на енергийния ни пазар през Програмен период на ЕС 2014-2020 г. Някои възможности за плавен преход към либерализирана регулаторна рамка в енергетиката в Република България

Йосиф Аврамов, Съпредседател на Съвета по иновации при БТПП и член на УС на БТПП

Председател на УС на Консултантски център по европейски програми “Люлин”

София, 30.май 2013г.,

БТПП, Зала “А”, гр.София, ул.”Искър” № 9

В новите Оперативни програми “Иновации и конкурентоспособност” и “Региони в растеж” според нас следва:

- 1. Да се запази досегашната мярка “Зелена енергия и енергийна ефективност”, но следва да се намали размера на самоучастието на 10 % с енергиен одит и 20 % без такъв
- 2. Да се създаде нова мярка за малки ВЕИ до 5 mVt, които да се финансират на грантов принцип със същия размер на самоучастие като предходната мярка;
- 3. Възможност за договаряне с ЕК през Програмен период 2014-2020 г. на целево финансиране на ЕСО и НЕК от еврофондовете за подмяна на остарялата енергопреносна мрежа у нас и строеж на нови подстанции, които в последните години често аварират (пример 2010 г. подстанцията, която обслужва Слънчев бряг и курортите по Южното Черноморие до Приморско и Царево)

Поставям на Вашето внимание следните девет въпроса, като повод за размисъл и за дискусия:

- 1. Либерализацията на енергийния пазар не е възможна у нас, ако не се реши въпроса със задлъжнялостта на НЕК (към 2,5 млрд.лв., от които 195 млн.евро от БНП Париба) и въпросите за прехвърлянето на дълговете му на БЕХ (кредит от 250 млн. евро ще погасява заеми на НЕК?!?). Въпроси, свързани с предния са: Разделяне на НЕК от ЕСО (задължение, което сме поели пред ЕК и не сме го изпълнили, заради дълговете на НЕК). Да продължи ли БЕХ да съществува?
- 2. Екстренно освобождаване на дружествата, които влизат в състава на БЕХ, от несвойствени функции – издръжка на футболни отбори, като напр.ФК “Берое”
- 3. Да има ли две тарифи за електрическа енергия – до 75 квтч и над 75 квтч?
- 4. Какви да са критериите за енергийните помощи за т.нар.енергийно бедни?
- 5. Какво да е бъдещето на ВЕИ и на поетите гаранции пред инвеститорите в тях от държавата относно цените на изкупуване; присъединителна такса и т.н?
- 6. Какви да са таксите за пренос на еленергия, които възпрепятстват износа?
- 7. Бъдещето на ТЕЦ (без тези на лигнитни въглища), в т.ч. и на заводските ТЕЦ.
- 8. Как да се калкулират в цените на дребно разходите за т.нар. студен резерв?
- 9. Кога конкретно България ще стане част от енергийния пазар на ЕС и какви са пречките да изнасяме ток за Италия през Гърция, Македония и Албания?

Преглед на законодателната рамка в енергийния ни отрасъл

При прегледа на законодателната рамка в енергийния отрасъл в процеса на либерализацията му следва да се изследва:

- 1. Предимствата и недостатъците на традиционната законодателна рамка в областта на енергетиката т.ч.:
  - структурата на дружествата
  - технически и икономически функции
  - възнаграждения и тарифи
- 2. В процеса на преход към конкурентна либерализирана законодателна енергийна рамка, трябва да се отговори на:
  - Кои са причините за промяна?
  - Как протича процесът на промяна?

Традиционна регулация в енергетиката. Технически и икономически функции:

- Традиционните енергийни и ютилити компании могат да отговорят на търсенето по следните начини:
  - а) по всяко време, но същевременно ефективно и надеждно;
  - б) за неопределен период от време;
  - в) в условията на несигурност на потреблението те следва да използват временна йерархия на решенията като:
    - решенията са функционално йерархично обвързани;
    - всяка функция оптимизира своите собствени решения, в зависимост от:
      - собствените си ограничения
      - ограничения, които са наложени от „предишни звена по веригата“

Традиционна регулация. Процесът на регулация в Република България

- Регулаторът (у нас ДКВЕР) има следните задачи:
  - Да определи, колко ще бъдат разрешените приходи на енергийните (ютилити) компании по време на следващия регулаторен период
  - Да определи цените за крайните потребители, които ще осигурят съответните приходи (това са цените, които различните категории клиенти – производствени и битови ще заплащат)
  - С оглед осигуряване на прозрачност в работата му ДКВЕР следва да се избира от НС и в него да има т.нар. Гражданска квота от науката и НПО

SWOT analiz Силни страни на традиционната регулаторна рамка в енергийния отрасъл

- Относителна регулаторна стабилност на цените
- гарантиране за възстановяване на разходите, както и на съответно възнаграждение за ютилити фирмата в т.ч. и:
  - Възможност на фирмата за инвестиции
  - Намаляване на капиталовите ѝ разходи
  - Достатъчно висока гаранция на доставките за потребителите
- Възможност да се включат т.нар.социални задължения:
  - социални тарифи
  - Изследвания и развитие
  - защита на домашните горива
  - енергийна диверсификация
  - Опазване на околната среда

SWOT analiz Слаби места на традиционната регулаторна рамка в енергийния отрасъл

- Потребителите абсорбират, респективно заплащат голяма част от корпоративния риск на енергийните компании
- Налице са и грешки в методиката на регулатора в: планирането, прогнозата на търсенето, признаване на някои несвойствени разходи на енергийните компании, в т.ч. и ускореното им технологично остаряване и др.
- Регулаторът стимулира прекомерните инвестиции
- Налице са: регулаторен риск за акционерите; регулаторни лагове (забавяния)“, както и т.нар. „благоразумни разходи“
- Бездействие на регулатора относно усложненото фактуриране на сметките за потребяваната еленергия.

Липса на доверие в регулатора от потребителите на енергия

Някои от причините, поради което се налага новата енергийна регулация (1)

- Конкуренцията е възможно в производството (пазар на едро)
  - подобрен капацитет на преносната мрежа -> по-големи релевантни пазари -> няма икономии на мащаб в производството
  - Нови технологии за производство (технологии с комбиниран цикъл на производство) -> по-малък размер, по-кратко време за изграждане, намаляване на въздействието върху околната среда -> дългосрочни пределни разходи, по-малки от средните разходи за производство (1990те) -> добри перспективи с нови мощности

Някои от причините, поради което се налага новата енергийна регулация (2)

- Конкуренцията в условията на либерализиран енергиен пазар е възможна и в снабдяването на домакинствата и МСП с еленергия, т.е. пазара на дребно
- Технологичният напредък в областта на измерването, комуникациите и информационната обработка несъмнено улеснява множество търговски сделки
- Благоприятен икономически климат в останалите страни от ЕС, които постепенно либерализират своя енергиен пазар. ЕК също препоръчва това и са са в сила директиви.
- Световна тенденция към либерализация на енергийния пазар в развитите страни – САЩ, Канада, Австралия и др.

- Някои от причините, поради което се налага новата енергийна регулация (3)
- Недостатъци на традиционния модел
    - Прекалена правителствена намеса
    - Конфликтна роля на правителството като собственик и регулатор
    - Неефективно управление (като цяло)
    - Липса на капацитет на публичните инвестиции (в някои специфични случаи)

Някои от причините, поради което се

- **Допълнителни цели на либерализацията:**
  - намаляване на цените (в по-развитите страни това е налице) и по-добро съгласуване на цените с разходите (в по-слабо развитите страни също има ефект от това);
  - Стимулиране на търговията на дребно от много доставчици и на дейности от страна на потреблението;
  - Постепенно извеждане от експлоатация на стари генериращи мощности, произвеждащи скъпа енергия, а и те замърсяват околната среда (това следва да става с отчитане на пазрните изисквания предвид конфликти със синдикатите, с местната общност и с еколозите)

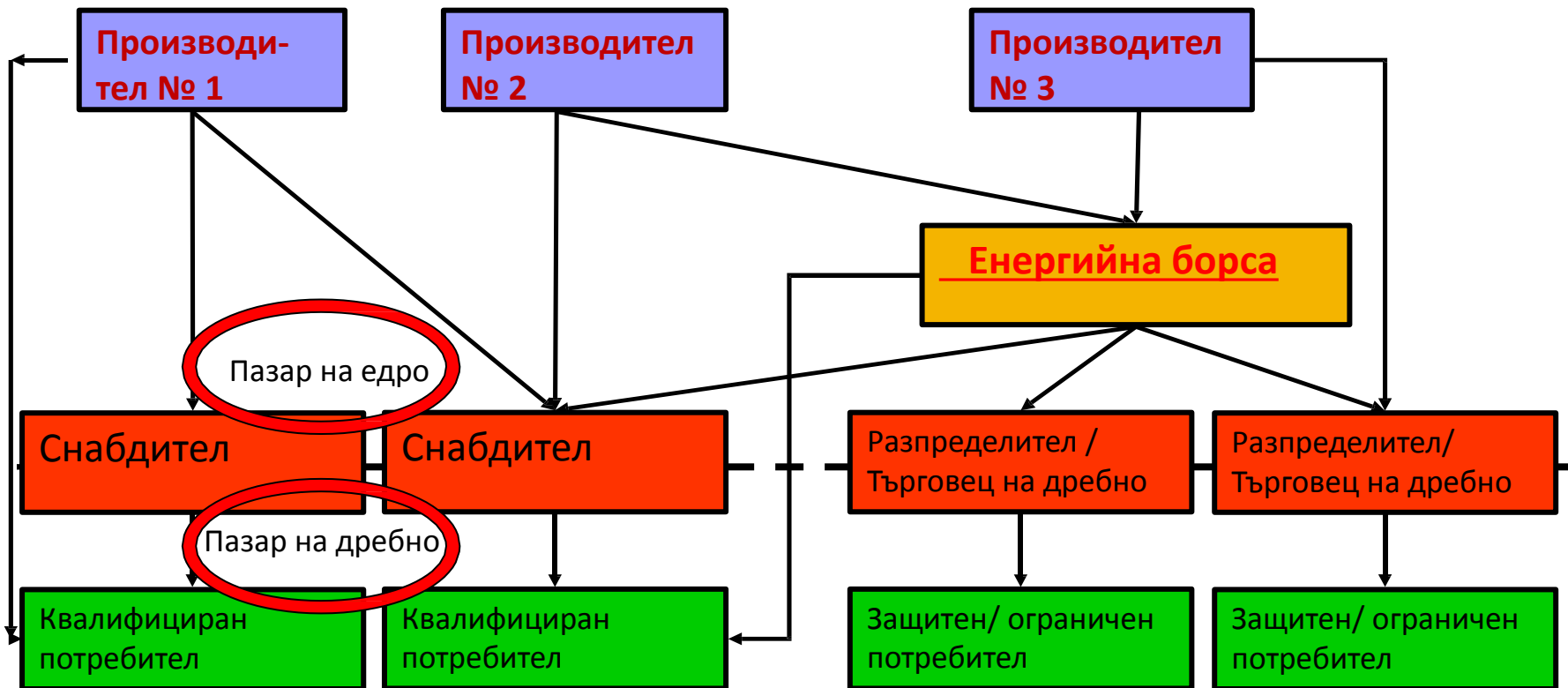
Основни характеристики на бъдещата нова регулаторна рамка на енергийния ни пазар

- Отделяне на следните дейности:
  - производството и търговията на дребно са отворени за конкуренция
  - преносът и разпределението остават регулирани
  - различни алтернативи за управление на системата и на пазара
- крайните потребители свободно ще могат да избират доставчика си, което ще “отвори” пазара на дребно и за други доставчици, освен най-често - ЕРП, както е досега
- Пазарът на едро: организиран и / или двустранен
- Наличие на различни договори, както физически и финансови
- Експлоатацията и планиране на инвестициите вече не е централизирана дейност
- Независим регулатор, членовете на който следва да се избират от НС, а в него да има и солидна гражданска квота. Към независимия регулатор следва да се създаде консултативен експертен съвет

За политиките на новата регулация при либерализация на енергийния отрасъл:

- 1. Либерализация
  - а) на пазара на едро
  - б) на пазара на дребно
- 2. Реструктуриране
  - а) отделяне на вертикално интегрираните дейности
  - б) действие (ако е необходимо) спрямо хоризонтална концентрация
- 3. Приватизация на губещи активи, но с много строга регулация - топлофикациите и ТЕЦ
- 4. Необходимост от преходни мерки

Структура на пазарите в условията на новата регулаторна рамка на енергийния пазар

Отделяне на дейностите при новата регулация в условията на либерализация в енергетиката

- 1.Счетоводно отделяне.
- 2. Правно отделяне или отделяне по собственост
- 3.Регулирането, отворено за конкуренция изисква отделяне и на следните дейности:
  - а)регулирането от либерализираните дейности
  - б)регулираните дейности с конфликти на интереси
- 4.Анализ на разходите по сделката в т.ч. отделяне + търговски сделки в сравнение с имплицитни вътрешни сделки

Някои трудности при новата регулация относно т.нар. невъзстановяеми разходи

- Невъзстановяемите разходи могат да се наименоват още и като разходи за прехода към конкуренция
- В тази връзка от концептуална гледна точка е налице разлика между оценката на възнаграждението за производството в сравнение с предходното състояние на регулацията и новите условия на пазара
- Необходимо е също да се отбележи, че:
  - По принцип пазарните приходи са несигурни;
  - Налице са чести несъответствия по отношение на бъдещите регулирани приходи
- Практиката показва, че сумата и условията за обезщетяване на невъзстановяемите са резултат от процес на преговори между контрагентите

Някои трудности при новата регулация при т.нар. невъзвръщаеми обезщетения

- Невъзвръщаемите обезщетения представляват обществените ползи или блага, които могат да бъдат загубени, заради промените в нормативната уредба. Това е възможно, независимо че в повечето случаи няма причина защо да не се продължи същата политика в условията на пазарна конкуренция при либерализиран пазар. По отношение на опазването на околната среда са характерни следните особености:
  - 1.Предвид това, че пазарната цена не включва повечето от екологичните разходи, то е възможно да се приложат:
    - защита на уязвимите потребители чрез т.нар.социални тарифи;
    - социалните тарифи могат да са за определен лимит еленергия
    - универсално разширяване на достъпа до електроенергия
    - други способи, например чрез технологична диверсификация, изследване и развитие и т.н.

Постепенното либерализиране на производството на енергия включва:

- 1) «Външно производство» (Производство извън ютилити компаниите с възнаграждение за "избегнати разходи"
- 2) Договори за строителство-експлоатация-владение и строителство-експлоатация-предаване след публични търгове сред енергийните дружества
- 3) Конкуrentно наддаване след систематични публични търгове. Възнаграждения по договори.
- 4) Независими производители на електроенергия с ограничен достъп до мрежата или до потребителите
- 5) Независими производители на електроенергия с пълен достъп към мрежата и до потребителите

Разглеждане на «Квалифициране на съоръжения» (терминът е от САЩ)

- Терминът „квалифицирани съоръжения“ се появява в PURPA Act (САЩ) през 1978 г.
  - Цел: насърчаване комбинирано производство на енергия и възобновяемите енергийни източници
  - Механизъм: гаранция за придобивания от страна на електрическа компания с помощта на дългосрочен договор
  - Цена: "избегнати разходи" за ютилити компаниите
  - Изисквания:
    - Когенерационни мощности (всякакъв размер) и малки генератори (<80 MW) с енергия > 75% от възобновяеми енергийни източници
    - < 50% от собствеността на фирмата производител

Договори за строителство-експлоатация-владение и строителство-експлоатация-предаване в енергетиката при новата регулаторна рамка:

- Изпълнителят е избран чрез специална състезателна тръжна процедура, която е организирана от енергийните компании, като стриктно се спазват разпоредбите на законодателството ни. (Закона за обществените поръчки)
- Изпълнителят следва да изгради, да управлява и притежава и / или прехвърляне на централата договор за закупуване на енергия.
- Възнаграждението да е в съответствие с условията на договора и да е независимо от процеса на определяне на регулираните тарифи (независимо, *че тарифните стойности са повлияни от това*). Това включва на-често:
  - плащане за енергия;
  - плащане за капацитет

Какво е Конкурентно наддаване?

- Механизъм за изграждане на нови мощности. Това е разширяване на енергийната договори за строителство-експлоатация-владение и строителство-експлоатация-предаване
- Възнаграждение в съответствие с условията, които са установени в приетата оферта
- Стандартна процедура:
  - Стъпка 1: Оценка на енергийните (ютилити) компаниите за нуждите на нови мощности
  - Стъпка 2: Оценка на избегнатите разходи (по избор)
  - Стъпка 3: Подготовка на запитване за подаване на оферти
  - Стъпка 4: Оценка и подбор на офертите
  - Стъпка 5: Преговори и подписване на договора

Кои са т.нар. Независими производители на електроенергия?

- Централите са изградени по инициатива на независими производители на електроенергия и те обикновено са подкрепени от договори за продажба на електрическа енергия
- При тях няма стандартни формати за договорите
- Финансовият риск е прехвърлен от потребителите на независимите производители на електроенергия
- Директните продажби от независимите производители на електроенергия на производствените и / или на разпределителните компании са забранени (например, Закон за енергийната политика на ЕС, 1992 г.).
- Ограничен достъп до мрежата

Основни характеристики на Независимите производители на електроенергия, които са с пълен достъп към мрежата и до потребителите?

- Възможност за директна продажба на крайния потребител (и също на ютилити компаниите)
- Пълният достъп до преносната мрежа е задължителен
- Налице е пълна либерализация, а също и на неограничено навлизане в производствения бизнес

Използувана литература:

- 1. Материали от Института по енергиен мениджмънт, гр.София. Авторът изказва благодарност на екипа на института за тях
- 2. Списание European Review of Energy Markets - volume 3, issue 3, October 2009.
<http://www.eeinstitute.org/european-review-of-energy-market>
- 3. Списание Energy – Electricity Market Reform and Regulation, Volume 31, Issues 6-7, Pages 745-1114, (May-June 2006)

Използувана литература:

- 1. Сайт на Международната мрежа на енергийните регулатори предоставя информация относно регулирането на електроенергия и газ и тя се поддържа от енергийните регулаторни комисии: <http://www.iern.net/>
- 2. Сайт на Съвета на европейските енергийни регулатори (CEER). CEER публикации и натиснете. [www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER HOME/EER PUBLICATIONS](http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS)
- 3. Сайт на Международната директория на институции за регулация на ютилити компании www.worldbank.org/html/fpd/psd/ifur/directory/index.html

- Благодаря Ви за вниманието !